

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

СІМСОН ОЛЬГА ЕДУАРДІВНА

УДК 346.3: 347.12: 001.895

**ПРАВОВА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА
ЯК ІНСТРУМЕНТ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ І ПРИВАТНИХ
ІНТЕРЕСІВ В ІННОВАЦІЙНІЙ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ**

12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право;
12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, професор **Спасибо-Фатєєва Інна Валентинівна**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри цивільного права № 1, член-кореспондент НАПрН України.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Довгерт Анатолій Степанович**, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, завідувач кафедри міжнародного приватного права, член-кореспондент НАПрН України;

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник **Король Володимир Іванович**, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака Національної академії правових наук України, завідувач відділу міжнародного приватного права і порівняльного правознавства;

доктор юридичних наук, професор **Поляков Борис Мусійович**, Вищий господарський суд України, суддя, Київський університет права НАН України, професор кафедри господарського права.

Захист відбудеться 20 березня 2015 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розісланий 17 лютого 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ю.Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна – держава з могутнім інтелектуальним потенціалом, але за відомим рейтингом Global Innovation Index 2014 посідає поки 63 місце. Найнижче оцінюються такі показники як ефективність державного регулювання, бізнес-середовище та інвестиційний клімат. З 1999 року в Україні відбувався активний процес нарощування нормативно-правової бази у сфері інновацій, але він не викликав активізації інноваційних відносин. Правове регулювання інноваційної сфери будувалося схоластично, не базуючись ані на економічній стратегії, ані на правовій моделі, яка була б розроблена з урахуванням сучасних світових тенденцій інноваційного розвитку. Законодавство в інноваційній сфері сьогодні охоплює чимало непрацюючих, взаємно суперечливих і неефективних регуляторних актів. Слабким залишається рівень доктринального осмислення інноваційних категорій у правовій науці України.

В умовах переходу до ринкової моделі економічних відносин в інноваційній сфері було збережено традиції радянської науково-технічної політики. Замість ринкових механізмів панують методи державного управління і навіть контролю, численні обмеження, які свідчать про впровадження імперативної моделі регулювання приватних за своєю природою відносин. В той же час поза увагою залишаються важливі питання форм здійснення інноваційної діяльності, видів інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури. Відсутні дієві інструменти залучення приватних інвестицій у реалізацію інноваційних проєктів. Обрана модель регулювання не відповідає реальним інтересам учасників ринку інновацій, а тому між основними елементами національної інноваційної системи – приватним і публічним – нарощується розрив, що не сприяє розвитку інноваційних відносин та поширенню інновацій.

На часі постає проблема удосконалення правового регулювання на основі виваженої моделі гармонізації приватних і публічних інтересів в інноваційній сфері. Інноваційна сфера потребує державної підтримки із збереженням примату приватного права як основи функціонування інноваційних відносин. Законодавство про інноваційну діяльність слід привести у відповідність з європейськими стандартами правового регулювання. Це означає розширення видів інновацій у різних сферах людської діяльності, уточнення кола суб'єктів інноваційної діяльності, запровадження сучасних форм їхньої взаємодії (договорів в інноваційній сфері) та вирішення інших нагальних питань. У законодавстві про

інноваційну діяльність повинно бути запроваджено дієві механізми недержавного та спільного, у тому числі венчурного, фінансування інноваційної діяльності.

Суттєвого реформування потребує система відносин між суб'єктами публічного і приватного права в інноваційній сфері, яка має базуватися не на владній вертикалі управління, а на іншій методології, притаманній приватній природі цих відносин. У цьому зв'язку зростає актуальність ідеї про перетворення держави і суб'єктів приватного бізнесу на партнерів, тобто встановлення між ними відносин зобов'язального характеру. Господарський кодекс (далі - ГК) України закріпив можливість встановлення зобов'язальних (договірних) відносин між державою та суб'єктами господарювання в межах державного замовлення, концесій тощо, але намагання представників господарсько-правової науки побудувати подібні відносини в інноваційній сфері на практиці не реалізувалися. Глава 34 ГК України закріпила традиційні владні повноваження держави щодо регулювання інноваційної діяльності і навіть контролю за її здійсненням, що суперечить принципам партнерської взаємодії. Закон України «Про державно-приватне партнерство», який був прийнятий у 2010 році, проігнорував сферу науки та інновацій, сконцентрувавши увагу на сферах інфраструктури та публічних послуг.

Означені обставини зумовили актуальність теми дисертації, необхідність правового аналізу виявлених теоретичних та практичних проблем, потребу у їх науковому осмисленні та законодавчому вирішенні. До цього часу окремі аспекти державно-приватного партнерства аналізувалися у працях Г.Л.Знаменського і В.К.Мамутова, які розглядали його як широку основу відносин у концепції господарського права. Господарсько-правові засади державно-приватного партнерства закладалися в кандидатських дисертаціях О.Д.Сиротюка, Д.В.Шликова та інших. О.М.Вінник порівнювала проблеми правового регулювання партнерських і корпоративних відносин. Цивілістичний погляд на поняття партнерства представлений І.В.Спасибо-Фатєєвою. Не можна обминути роботу американського професора Альберта Н.Лінка «Public-Private Partnerships: Innovation Strategies and Policy Alternatives».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри цивільного права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах державної цільової комплексної

програми «Проблеми вдосконалення правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин в Україні» (№ 0111U000963). Вона також є результатом фундаментального дослідження за пріоритетним напрямом науки і техніки з теми «Основні напрямки реформування законодавства України у науково-технічній та інноваційній сфері у руслі адаптації його до європейських стандартів» (№ 0113U000490), автором і керівником якої виступає здобувач і яка виконується у межах Інституту правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження – розробити правову модель гармонізації приватних і публічних інтересів в інноваційній сфері та конкретні механізми активізації відносин між суб'єктами приватного і публічного права в межах національної інноваційної системи.

Для досягнення поставленої мети увагу дисертанта було зосереджено на розв'язанні таких задач:

- відобразити сучасні підходи до інновацій та інноваційної діяльності як до ринкових категорій, закріплених на рівні комунітарного права ЄС;

- розширити уявлення про інновації відносно науково-технічної сфери та визначити види інновацій у різних сферах людської діяльності відповідно до Керівництва Осло та інших міжнародних стандартів;

- визначити світові тенденції правового забезпечення інноваційного розвитку;

- встановити правову природу та сутність відносин в інноваційній сфері, їх суб'єктно-об'єктний склад;

- виявити приватні та публічні елементи інноваційних відносин та способи їх взаємодії;

- окреслити коло суб'єктів приватного та публічного права в межах національної інноваційної системи, охарактеризувати коло їхніх інтересів;

- визначити принципи участі держави та інших суб'єктів публічного права в інноваційних відносинах;

- довести доцільність запровадження партнерства як широкої форми відносин між суб'єктами приватного і публічного права в межах національної інноваційної системи;

- охарактеризувати історичні витоки моделі державно-приватного/публічно-приватного партнерства у сфері інновацій та

порівняти її з аналогічною моделлю у сфері інфраструктури та публічних послуг;

- довести цивільно-правову основу партнерства в інноваційній сфері, її інституціональну та договірну інтерпретації;
- визначити рівні та конкретні механізми організації відносин за різними напрямками партнерської взаємодії;
- запропонувати законодавчу модель публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини з приводу здійснення та організації інноваційної діяльності, їхня правова природа, сутність і модель реалізації.

Предметом дослідження є правова модель державно-приватного/публічно-приватного партнерства та конкретні механізми її впровадження у законодавстві України про інноваційну діяльність.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. Загальнонауковий діалектичний метод дозволив розглянути основну категорію інновації у доктринальному розвитку і взаємозв'язку з іншими правовими явищами (підрозділ 1.1). За допомогою системно-структурного методу вивчалися структурні елементи національної інноваційної системи та характер відносин, які складаються між ними (підрозділ 2.2). Історико-правовий метод було використано при вивченні походження основних моделей державно-приватного/публічно-приватного партнерства (пункт 3.1.1) та теорій походження інновацій (пункт 1.1.1). Метод аналізу та синтезу допоміг прослідкувати співвідношення приватних і публічних інтересів в інноваційній сфері (пункт 2.2.2).

Порівняльно-правовий метод дозволив (пункти 3.1.2 і 3.1.3) порівняти механізми публічно-приватного партнерства у США та європейських країнах з потужною інноваційною політикою (Франції, Австрії, Бельгії, Данії, Фінляндії і Швеції). Метод правового моделювання допоміг сконструювати (у розділі 3) адекватну, ефективну модель правових відносин в інноваційній сфері – модель державно-приватного/публічно-приватного партнерства.

Нормативною базою дослідження постали документи, що формують комунітарне право ЄС в галузі інновацій, а саме: «Innovation policy: updating the Union's approach in the context of the Lisbon strategy» (2003), «Investing in research: an action plan for Europe» (2003), «Putting knowledge into practice: A broad-based innovation strategy for the EU»

(2006), «Creating an Innovative Europe: report of the independent expert group on R&D and innovation appointed following the Hampton Court Summit and chaired by Mr Esko Aho» (2006), «Towards world-class clusters in the European Union: Implementing the broad-based innovation strategy» (2008), «Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union» (2010 р.) та інші. Також були використані матеріали, розроблені на рівні ОЕСР та інших міжнародних організацій: «PPP in innovation: OECD Science, Technology and Industry Outlook» (2004), «Green Paper on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions» (2004), Oslo Manual (2005), а також законодавство США і країн-членів ЄС у сфері інновацій та публічно-приватного партнерства.

Науково-теоретичною базою для розробленої в даній дисертації моделі державно-приватного/публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері постали правові дослідження Ч.Н.Азімова, С.С.Алексєєва, Г.О.Андрощука, Ю.Є.Атаманової, О.А.Беляневич, М.М.Богуславського, І.В.Венедіктової, О.М.Вінник, Д.Є.Висоцького, М.В.Волинкіної, О.О.Городова, А.С.Довгерта, В.А.Дозорцева, Ю.М.Капіци, О.Р.Кібенко, В.І.Короля, О.В.Кохановської, Н.С.Кузнєцової, М.І.Кулагіна, В.К.Мамутова, В.Ф.Маслова, О.А.Підопригори, С.В.Поленіної, О.А.Пушкіна, В.П.Рассохіна, В.О.Рассудовського, М.П.Ринга, В.І.Серебровського, І.В.Спасибо-Фатєєвої, Є.О.Суханова, Є.О.Харитоновна, О.І.Харитонової, Я.М.Шевченко, Р.Б.Шишки, В.С.Щербини та ін. Суттєвий внесок у розвиток доктрини державно-приватного/публічно-приватного партнерства внесли російські та українські економісти В.Г.Варнавський, В.М.Геєць, Ю.С.Ємельянов, А.К.Казанцев, Б.Н.Кузик, О.Л.Міхєєв, А.А.Панкратов, О.С.Попович, В.П.Соловійов, Л.І.Федулова, Ю.В.Яковець та ін. В роботі вивчалися праці іноземних вчених Д.Белла, П.Друкера, Г.Цковича, К.Коберна, Л.Лейдесдорффа, А.Лінка, Б.Лундвала, Р.Нельсона, Е.Тоффлера, К.Фрімена, Й.Шумпетера.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше в правовій науці запропонована концепція державно-приватного/публічно-приватного партнерства у сфері науки та інновацій.

Вперше в науці господарського права:

1) доведено необхідність вживання термінології «публічно-приватне партнерство» замість «державно-приватне партнерство», виходячи із суб'єктивного складу відносин та комплексу інтересів, які задовольняються в межах запропонованої моделі. Дотепер в Україні у доктрині і законодавстві вживався термін державно-приватне

партнерство, який закріплено в Законі № 2404-VI від 01.07.2010 року. Проводиться розмежування й порівняння моделей державно-приватного партнерства (ДПП) у сфері інфраструктури та публічних послуг і публічно-приватного партнерства (ППП) у інноваційній сфері, що дає підстави стверджувати про неможливість застосування Закону України «Про державно-приватне партнерство» для сфери науки та інновацій;

2) запропоновано розглядати правову модель PPP як інтегральну правову модель втілення у праві ринкової стратегії соціально відповідальної держави. Модель PPP постає у даному дослідженні як універсальна правова модель ефективної взаємодії суб'єктів публічного і приватного права, гармонізації публічних (суспільних + державних) та приватних інтересів в інноваційній сфері. Їй протиставлено модель активного державного впливу, що реалізована в діючому законодавстві України і у тій чи іншій мірі традиційно використовувалася в рамках континентальної правової системи більшістю європейських країн з традиціями потужного державного сектору, а також саморегулююча модель ринкових відносин, характерна для правової системи загального права та періоду функціонування економіки України на початку 90-х років XX століття;

3) PPP в інноваційній сфері пропонується визначити як відносини, що складаються на інституціональній або договірній основі між державою та іншими суб'єктами публічного права (публічним партнером) – з одного боку, і суб'єктами приватного права (приватним партнером) – з іншого, на фіксований або необмежений термін часу, в яких обидві сторони спільно діють і співінвестують фінансові, майнові та інтелектуальні цінності в процесі здійснення інноваційної діяльності та/або її організації;

4) розширюється закладене Законом України «Про державно-приватне партнерство» уявлення про осіб, які можуть виступати публічним партнером: в представлений на захист моделі публічним партнером, окрім держави в особі органів державної влади та територіальних громад в особі органів місцевого самоврядування, також виступають юридичні особи публічного права, в першу чергу, державні наукові установи, організації, вищі навчальні заклади державної та комунальної форм власності. До приватних партнерів пропонується віднести фізичних осіб (вчених, творців, підприємців) та юридичних осіб приватного права (підприємницькі товариства, фінансові установи, наукові та професійні громадські організації тощо);

5) сформульовано п'ять принципів PPP в інноваційній сфері:

1) добровільний характер та вільна ініціатива партнерства; 2) рівноправне положення партнерів у зобов'язальних відносинах; 3) спільна мета партнерства; 4) наявність спільних дій партнерів з організації інноваційної діяльності, та/або співінвестування фінансових, майнових та інтелектуальних цінностей як вкладів у рамках її здійснення; 5) розподіл ризиків, витрат та прибутків (доходів) від спільної інноваційної діяльності в пропорціях згідно з встановленими домовленостями;

6) виділено напрями ППП в інноваційній сфері: 1) стратегічне партнерство в розробці інноваційної стратегії, політики і пріоритетів; 2) наукове партнерство для укріплення співпраці суб'єктів наукової та підприємницької діяльності та підвищення ефективності комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок; 3) партнерство у фінансуванні, зокрема венчурному, інноваційної діяльності; 4) регіональне партнерство і створення інноваційних кластерів;

7) стратегічне партнерство розглядається як довгострокове ППП суб'єктів наукової, підприємницької діяльності та державної влади, які на рівноправній основі залучаються до спільного прийняття рішень, розподіляють відповідальність, ризики та переваги від процесу їх реалізації в інноваційній сфері. Стратегічне партнерство пропонується реалізувати у вигляді: 1) створення колегіального позавідомчого органу (наприклад, Ради з наукового, технологічного та інноваційного розвитку) з функціями стратегічного форсайту (передбачення) на державному та регіональному рівнях; 2) утворення технологічних платформ за окремими пріоритетними напрямами наукової та інноваційної діяльності, які зможуть в перспективі реалізуватися у інституціональні ППП, зручні для реалізації конкретного проекту;

8) наукове партнерство запропоновано розділити на: 1) некомерційне, яке відбувається на доконкурентній стадії проведення фундаментальних та прикладних досліджень, дослідно-конструкторських та експериментальних робіт; та 2) комерційне, яке реалізується на конкурентній стадії інноваційної діяльності (в рамках реалізації інноваційного проекту) на кошти приватних партнерів або з використанням часткового фінансування. Розмір участі (внеску) публічного партнера за рахунок бюджетних коштів у некомерційному партнерстві не повинен перевищувати 50% (на стадії наукових досліджень) і 25% (на стадії дослідно-конструкторських та експериментальних робіт) статутного капіталу або спільного майна партнерів. У комерційному партнерстві публічні партнери можуть

використовувати кошти тільки з позабюджетних джерел;

9) партнерство у фінансуванні інноваційної діяльності визначено як спільну діяльність з прямого інвестування у акції (частки) статутних (складених) капіталів підприємницьких (господарських) товариств, а також частки у спільному майні простих товариств, що здійснюють інноваційну діяльність з метою реалізації інноваційних проектів та залучення приватних інвестицій в інноваційну сферу. Частка публічного партнера у статутному (складеному) капіталі підприємницького (господарського) товариства та у спільному майні простого товариства, що виступає як ППП, не може перевищувати 49%;

10) обґрунтовано необхідність правового визначення інноваційних кластерів як організаційної форми регіонального партнерства на основі об'єднання інтересів територіальних громад, промислових та інших підприємств, фінансових та наукових установ та організацій в межах певної галузі виробництва (сфери технології) і території (регіону), що спрямована на стимулювання інноваційної діяльності шляхом встановлення інтенсивної взаємодії між партнерами за рахунок територіальної близькості, спільної матеріально-технічної бази, мереж обміну знаннями, досвідом та інформацією, а також державної підтримки на території кластеру. Державна підтримка кластерів може бути реалізована або через пільговий режим оподаткування, а саме встановлення відповідних норм у Главу 1 Розділу XIV «Спеціальні податкові режими» Податкового кодексу України, або через пряму фінансову (майнову) участь у спільній діяльності в межах кластеру (кластерної організації) у розмірі не більше ніж 30%;

набули подальшого розвитку:

11) договірні та інституціональні (корпоративні) форми організації ППП в інноваційній сфері. Інституціональні партнерства поділяються автором на такі, що: 1) створюються як юридичні особи (підприємницькі/господарські товариства, об'єднання підприємств за ГК України та холдинги); 2) є квазіюридичними особами: венчурний пайовий інвестиційний фонд, технологічний парк (що діє на основі договору про спільну діяльність). До останніх можна додати технологічні платформи та інноваційні кластери, колегіальні органи стратегічного партнерства, які пропонується врегулювати в законодавстві України про інноваційну діяльність. Договірні партнерства можуть функціонувати на основі договорів, що мають характер спільної діяльності (простого товариства) та інших договорів, укладених на партнерській основі.

Вперше в науці цивільного права:

12) запропоновано визначення інновації як категорії цивільного права, об'єкта цивільних прав (правовідносин): інновація – це результат творчої інтелектуальної діяльності, що вводиться у ринковий оборот і реалізується у нових або удосконалених продуктах, технологіях чи послугах;

13) доведено, що у цивільному праві інновація постає частіше за все як об'єкт зобов'язальних відносин, що відображає її динамічний характер. Користуючись плюралістичною теорією «об'єкта-дії», пропонується складна конструкція інновації, що передбачає нерозривну сукупність об'єктів першого і другого роду. Об'єктом першого роду є «інновація - об'єкт» або об'єкт інновації – конкретний результат творчої інтелектуальної діяльності, який відповідає наступним ознакам: 1) є нематеріальним благом (знанням, технологією), що має змістовне, ідеальне наповнення і практичну цінність; 2) характеризується певним ступенем новизни (є новим знанням, або новим використанням вже існуючих знань або їх новою комбінацією) та рівнем новизни, який може визначитися для конкретного суб'єкта (юридичної особи), для певного ринку (території), або передбачати світовий рівень; 3) має вартісний характер, ринкову цінність. Об'єктом другого роду виступає «інновація-процес» або інноваційна діяльність. Під інноваційною діяльністю пропонується розуміти дії суб'єктів з приводу комерціалізації результатів творчої інтелектуальної діяльності, тобто їх реалізації у нових або удосконалених продуктах, технологіях або послугах, представлених на ринку з метою отримання прибутку;

14) охарактеризовано категорію знання з позицій правового регулювання, яке викликане тенденціями становлення суспільства знань, економіки знань, виникнення понять управління знаннями, менеджменту знань, передачі знань. Враховуючи той факт, що знання є основним результатом наукової діяльності, нематеріальним благом, яке генерується суб'єктом цивільного права – людиною, автор пропонує визначити знання у Главі 15 Цивільного кодексу (далі - ЦК) України «Нематеріальні блага» як нематеріальний продукт інтелектуальної творчої праці, отриманий в результаті наукової та/або досвідної (професійної або традиційної) діяльності, який має ознаки практичної застосовності і може бути об'єктивований на носіях інформації;

15) пропонується закріпити визначення технології у Главі 15 «Нематеріальні блага» ЦК України, яке має лягти в основу визначення сфери технології (ч. 2 ст.ст. 459, 460) і предмета (об'єкта) договору на

виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт (ч. 1 ст. 892): «технологія – це прикладне знання про процес і самий процес, що складається з одного або сукупності методів досягнення певних практичних цілей»;

16) обґрунтовано цивільно-правову природу (основу) інноваційних відносин, яку не змінює наявність таких публічних елементів, як суб'єкт публічного права, який бере участь у відносинах в інноваційній сфері, та публічний інтерес, який може реалізуватися в таких відносинах;

17) приділено увагу новій партнерській методології відносин між суб'єктами публічного і приватного права та договірній формі участі держави, територіальної громади та інших публічно-правових утворень у цивільних відносинах, а також запропоновано доповнити ст.ст. 167, 168, 169 ЦК України п. 4, де визнати безпосередню можливість згаданих суб'єктів укладати цивільно-правові договори, зокрема про спільну діяльність;

набув подальшого розвитку:

18) підхід до визначення комерційної таємниці не об'єктом, а правовим режимом обмеженого доступу до об'єкта (інформації). Цей режим є індиферентним до істотного змісту інформації, а комерційна цінність останньої обумовлена лише її незагальновідомістю та незагальнодоступністю. Запропоновано у Главі 46 ЦК України визначити право інтелектуальної власності на ноу-хау. Зокрема ст. 505 ЦК викласти у такій редакції: ноу-хау – це прикладні наукові та досвідні знання (технології), що є істотними, тобто корисними для виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, інформація про які не є загальновідомою і легкодоступною та описана достатньо вичерпно для її ідентифікації і перевірки критеріями істотності та незагальновідомості. У ч. 2 ст. 505 ЦК до ноу-хау слід віднести такі об'єкти: ідеї, знання, технології, рішення, що є новими, але не відповідають умовам патентоспроможності (зокрема технічного, економічного, фінансового, організаційного, управлінського та іншого характеру); об'єкти, які знаходяться на стадії оформлення охоронних документів; додаткові знання, що є непатентоспроможними самі по собі, але дають змогу більш ефективно використовувати запатентований об'єкт; знання і технології, що є патентоспроможними, але не патентуються через відсутність фінансової можливості або бажання володільця. Правовий режим комерційної таємниці пропонується визначити в Законі України «Про інформацію».

Удосконалено комплексні підходи до регулювання відносин в інноваційній сфері, а саме:

19) запропоновано модернізований підхід до інноваційної термінології, який кореспондується з європейськими стандартами, зокрема Керівництвом Осло, 2005 р. Уявлення про інноваційну сферу будується в дисертації на трьох основних параметрах: 1) визначенні інновації як ринкової приватнопідприємницької категорії; 2) відході від традиційного уявлення про інновацію виключно як про результат послідовного процесу виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; 3) визнанні широкого кола інновацій у різноманітних сферах людської діяльності, а не тільки в науковій та науково-технічній;

20) окрім традиційних об'єктів інновацій у сфері науки і техніки, виділено такі об'єкти, як інформаційні технології та бази знань (у сфері інформації), промислові зразки та бренди (у сфері маркетингу), організаційні та бізнес- рішення (у сфері організації бізнесу). Інноваціями у сфері творчості та шоу-бізнесу пропонується вважати сценарні ідеї, які активно використовуються на ринку розважальної продукції і лягають в основу цілого ряду шоу- або розважальних продуктів: телевізійних програм, фільмів, ігор тощо;

21) вирішено проблему ідентифікації та класифікації об'єктів інновацій. Автор приходить до висновку, що інновація є родовою категорією і може включати різні об'єкти – результати творчої інтелектуальної діяльності, основну, але не вичерпну частину яких становлять об'єкти прав інтелектуальної власності. Пропонується класифікація об'єктів інновацій: 1) знання та інші нематеріальні блага – результати творчої інтелектуальної діяльності у тому числі наукової та науково-технічної, об'єктивовані на носіях інформації; 2) об'єкти прав інтелектуальної власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення), що отримали правову охорону; 3) ноу-хау в режимі комерційної таємниці (інформації обмеженого доступу); 4) комплексні складні об'єкти (технології, бренди), що складаються з декількох об'єктів;

22) проведено класифікацію інноваційних відносин залежно від їх правового змісту. Це відносини: 1) з приводу здійснення інноваційної діяльності, зобов'язально-майнові відносини, що за своєю природою є приватними, цивільними правовідносинами; 2) щодо організації інноваційної діяльності, які реалізуються у сфері публічного права, але

на приватноправовій (партнерській) основі, тому за характером є господарськими правовідносинами, але на відміну від організаційно-господарських виключають безпосередньо управління та контроль як вертикальні владні функції; 3) що нерозривно поєднують у собі організацію та здійснення інноваційної діяльності з утворенням специфічних інноваційних структур (організаційно-правових форм). Останні організаційно-майнові відносини можуть носити характер корпоративних цивільних правовідносин, а можуть виходити за їх межі, коли йдеться про структури із спеціальним режимом господарювання;

23) відмовляючись від поділу на вертикальні й горизонтальні, інноваційні відносини визначено як систему відносин між державними, науковими та підприємницькими інституціями з утворенням багатосторонніх зв'язків між суб'єктами приватного і публічного права та специфічних організаційних форм (інноваційних структур), що сприяють активізації досліджень та поширенню інновацій;

24) виходячи з уявлення про національну інноваційну систему як сукупність державних, наукових та підприємницьких інституцій і відносин між ними, зроблено висновок про те, що правова модель в інноваційній сфері повинна розглядатися в триаді інтересів: суспільства (які представляють суб'єкти наукової та науково-технічної діяльності), держави (які відстоюють органи державної влади) і приватних осіб – суб'єктів підприємництва;

25) запропоновано класифікацію договорів в інноваційній сфері в залежності від предмету: 1) договори, спрямовані на передачу об'єктивованих знань і технологій; 2) договори з надання інноваційних послуг (з передачі необ'єктивованих знань, досвіду, навичок, невід'ємних від суб'єкта, який надає відповідну послугу). До першої групи договорів в інноваційній сфері належать: ліцензійний договір; договір на передачу ноу-хау (безпатентна ліцензія); про спільну інноваційну діяльність (простого товариства) і різні форми кооперації; договір на розробку та постачання інноваційного продукту; договір комерційної концесії (франчайзингу); оренда технологічного обладнання або лізинг; договір на передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності та інші договори, у тому числі з трансферу технологій. До другої групи слід віднести договори з надання інноваційних послуг: інжинірингу; навчання персоналу; консалтингу, маркетингового та інформаційного обслуговування комерціалізації технологій; управління інноваційним проектом або управління інноваційним підприємством.

Практичне значення одержаних результатів:

1) в науково-дослідній сфері:

- у межах Проєкту ЄС (EuropeAid/127694/C/SER/UA) «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні» (бенефіціарії: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державне Агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України та інші органи державної влади) дисертантом були проведені порівняльно-правові дослідження на теми «Державно-приватне партнерство у сфері досліджень і розробок та інноваційної діяльності» та «Питання законодавчого регулювання територіальних інноваційних структур (інноваційних кластерів)» та надані пропозиції щодо імплементації окремих положень комунітарного права ЄС в українське законодавство;

- на базі науково-дослідного центру індустриальних проблем розвитку Національної академії наук (далі - НАН) України в межах виконання НДР «Державне управління науково-технічним та інноваційним розвитком» (№ 0109U007958) дисертантом виконано наукове дослідження за темою «Публічно-приватне партнерство у регіональному інноваційному розвитку»;

2) в правотворчій діяльності:

- розроблені пропозиції щодо змін до законів України «Про державно-приватне партнерство», «Про інноваційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про вищу освіту», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», Податкового кодексу та інших нормативно-правових актів, які подані до відповідних органів державної влади;

- розроблений і поданий на розгляд органів державної влади проєкт нової редакції Розділу V «Особливості публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері» Закону України «Про інноваційну діяльність»;

3) у правозастосовній діяльності:

- на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» підготовлено пілотний проєкт публічно-приватного партнерства у системі підготовки IT-фахівців з вищою освітою «Інноваційно-освітній кластер»;

- розроблено пропозиції з реорганізації науково-технічного комплексу Інститут електрозварювання ім. Є.О.Патона за допомогою механізмів публічно-приватного партнерства.

4) у навчально-методичній роботі:

- результати дослідження використано при підготовці навчальних курсів «Цивільне право», «Порівняльне цивільне право», «Право інтелектуальної власності в системі права України», «Правове регулювання інновацій».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, а отримані висновки, пропозиції і положення наукової новизни, що виносяться на захист, є самостійним здобутком дисертанта.

Особистим внеском здобувача в колективну монографію «Економіко-правові теоретичні та практичні аспекти переходу економіки України на інноваційну модель розвитку» під редакцією О.П.Орлюк (2010 р.), яка підготовлена на базі Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності АПрН України, є підрозділ 5.2 «Зв'язок і межі стикання об'єкта інноваційної діяльності та об'єкта інтелектуальної власності». Розділ 12.1 «Питання законодавчого регулювання створення територіальних інноваційних структур (інноваційні кластери)» та розділ 13 «Державно-приватне партнерство у сфері досліджень і розробок та інноваційної діяльності: питання законодавчого регулювання» є особистим внеском здобувача в колективну монографію «Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України». – Том 2. - Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок, інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства (2011 р.), підготовлену Консорціумом з виконання проекту у складі Louis Berger спільно з INTRASOFT International SA, LOGOTECH S.A., Advansis Oy and ANCE. У колективній монографії «Правове регулювання некомерційних організацій» під редакцією І.В.Спасибо-Фатєєвої (2013 р.) особистим внеском є параграф 3, глави 4, розділу 2, який розкриває правовий статус наукових організацій.

У статті «Реформування відносин власності у інтелектуальній сфері: правові проблеми», написаній у співавторстві із О.Д.Святоцьким, особисто О.Е.Сімсон підготовлені пропозиції щодо удосконалення відносин у сфері використання результатів наукових досліджень і розробок, створених за бюджетні кошти, а у статті «Деякі завдання інноваційного розвитку України та механізми їх розв'язання (правовий аспект)», написаній у співавторстві з О.Д.Святоцьким, О.Е.Сімсон сформульовані нагальні задачі з удосконалення правового регулювання інноваційних відносин в Україні. В роботі, підготовленій спільно з О.А.Мазуром до брошури «Проблеми совершенствования организации

и финансирования научно-технической и инновационной деятельности НАНУ и ИЭС им. Е.О.Патона (2012 – 2013 гг.)» особистим внеском дисертанта є аналіз юридичних проблем господарської діяльності НАНУ та пропозиції щодо способів їх розв'язання.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження були оприлюднені на Науково-практичній конференції «Реалізація чинних Цивільного та Господарського кодексів України: проблеми та перспективи» (м. Київ, 24 листопада 2005 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення» (м. Харків, 27 – 28 жовтня 2006 р.), X Всеукраїнській науково-методичній конференції «Проблеми підготовки фахівців з питань інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні» (м. Харків, 20 – 22 квітня 2010 р.), Науково-практичній конференції «Актуальні проблеми модернізації інноваційного законодавства України» (м. Харків, 28 жовтня 2010 р.), Міжнародному симпозиумі «Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення» XXIV Київський симпозиум з наукознавства та науково-технічного прогнозування (м. Київ, 2 – 3 червня 2011 р.), Міжнародній конференції «Охорона прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі: політика, законодавство, практика» (м. Київ, 15 – 16 червня 2011 р.), Шостих цивілістичних читаннях, присвячених пам'яті професора О.А.Підопригори «Розвиток права інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства» (м. Київ, 22 березня 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Матвєєвські читання: актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права» (м. Київ, 19 жовтня 2012 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки» (м. Київ, 11 – 13 листопада 2012 р.), Круглому столі, присвяченому пам'яті професору Ч.Н. Азімову «Сучасні проблеми цивілістики» (м. Харків, 21 грудня 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 91-річчю з дня народження В.П.Маслова «Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права» (м. Харків, 15 лютого 2013 р.), Другій міжнародній конференції «Прискорення ППП в Україні» (Київ, 11 – 12 квітня 2013 р.), Міжнародному цивілістичному форумі «Цивільне законодавство: система, міжгалузеві зв'язки, шляхи вдосконалення» (м. Київ, 25 – 26 квітня 2013 р.), Круглому столі

«Публічно-приватне партнерство у сфері науки та інновацій» у межах Міжнародного науково-технологічного форуму «Наука, інновації, технології» (м. Київ, 15 жовтня 2013 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки» (м. Київ, 11 – 13 листопада 2013 р.); Третій міжнародній конференції «Прискорення ППП в Україні» (м. Київ, 11 квітня 2014 р.), XIV Науково-практичній конференції «Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні» (м. Київ, 29 – 30 квітня 2014 р.). Пропозиції щодо законодавчого забезпечення розвитку ППП у сфері інноваційної діяльності та кластерної моделі розвитку економіки України були обговорені на Круглих столах в Інституті законодавства Верховної Ради України, присвячених проблемам законодавчого забезпечення розвитку реального сектору економіки України (м. Київ, 31 січня 2014 р. та 15 квітня 2014 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертації відображено у 53 публікаціях, а саме у шести монографіях, п'яти статтях у зарубіжних виданнях, 23 статтях у вітчизняних фахових виданнях, шести наукових працях, опублікованих в інших виданнях, 13 наукових доповідях на конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 480 сторінок, з них основного тексту – 410 сторінок, сім додатків на 15 сторінках, кількість використаних джерел – 551 найменування, що розташовані на 55 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено його зв'язок із науковими програмами і планами, темами, сформульовано мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, характеризуються використані методи наукового пізнання, визначено наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача, апробацію результатів дисертації, а також відомості про публікації автора за темою дослідження.

Розділ 1 «Приватноправові засади відносин в інноваційній сфері» присвячений доведенню приватноправової природи інноваційних відносин, розкриттю категорії «сфера інновацій/інноваційна сфера» через сучасне розуміння самої «інновації» та уявлення про її види

відповідно до міжнародних стандартів. Він складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Підходи до правового розуміння інновацій» описуються зміни, які відбулися за останні півстоліття в економічному та правовому розумінні інновацій. Виявлені дві основні теорії еволюції інновацій, формування яких відбувалося з середини XVIII ст. У першій, підприємницькій теорії, інноваційність (здатність до змін та «творчої руйнації») розглядається як основна функція суб'єкта – підприємця. Друга, наукова теорія, розкриває зміст об'єктивного впливу науково-технічного прогресу на економічний розвиток. Дослідивши праці таких видатних вчених, як Р.Кантільйон, Ж.-Б.Сей, Й.Шумпетер, Г.Гінс, П.Друкер та їх сучасних послідовників, дисертант відстоює позицію, що інновації – це та частина знань, яка нерозривно пов'язана з ринковим використанням, тому їх неможливо розглядати відірвано від економічного обороту, та стає на бік підприємницької теорії інновацій.

Відмічається, що в українському законодавстві реалізувалася тенденція підміни приватних процесів ринкової самоорганізації побудовою публічних схем адміністративного управління інноваційною діяльністю. Цим пояснюється переважання публічних норм у регулюванні інноваційних відносин. Більш того, підходи до визначення інновацій та інноваційної діяльності і досі різняться між ГК України, законами України «Про інвестиційну діяльність» і «Про інноваційну діяльність».

Оцінюється процеси модернізації та удосконалення інноваційної термінології на основі ідей Й.Шумпетера, що був започаткований Лісабонською стратегією Європейського Союзу у 2000 р. і закріпився в багатьох документах ЄС, зокрема «Перегляді інноваційної політики ЄС у світі, що постійно змінюється» (2009 р.), Керівництві Осло (2005 р.) та інших. Доводиться формування м'якого права інновацій на рівні міжнародних політичних, програмних та рекомендаційних документів.

Пропонується приватноправовий підхід до визначення інновації як результату творчої інтелектуальної діяльності, що вводиться у ринковий оборот і реалізуються у нових або удосконалених продуктах, технологіях чи послугах, який кореспондується з міжнародними стандартами. Інновація досліджується як категорія цивільного права, об'єкт правовідносин, який характеризується динамічністю, нематеріальністю, ідеальністю (змістовністю), комерційною цінністю та новизною. Новизна тлумачиться за Керівництвом Осло як 1) використання нових знань, 2) використання по-новому вже існуючих

знань, або 3) використання нової комбінації вже існуючих знань.

Зазначається, що інновація може розглядатися і як соціальне благо, але соціальні інновації здатні виступати об'єктом цивільних прав тільки за таких умов: по-перше, при наявності у них економічної (майнової) цінності; по-друге, якщо в процесі їх впровадження реалізується приватний інтерес. Як приклад можна навести інноваційну (підприємницьку) діяльність у сфері надання суспільних послуг. Це інновації у сфері освіти, охорони здоров'я, навколишнього середовища, культури, правопорядку тощо.

У *підрозділі 1.2 «Види об'єктів інновацій»* ставиться проблема ідентифікації об'єктів інновацій у різних сферах людської діяльності. Виходячи з того, що існуюча система об'єктів права інтелектуальної власності сформувалася у другій третині ХХ ст., тобто до початку активних процесів інноваційного розвитку, дисертант зазначає, що не варто звужувати коло інновацій лише до об'єктів, які на даний момент охороняються як інтелектуальна власність. У світлі розширення європейських підходів до визначення сфери інновацій досліджуються нетехнічні інновації у галузях інформації, маркетингу, організації бізнесу, творчості і шоу-бізнесу.

Вивчаючи інновації у сфері інформації, дисертант приходять до висновку, що під правову охорону потрапляють тільки інноваційні продукти: комп'ютерні програми і бази даних, а не інформаційні технології. Інформаційну технологію пропонується визначити як сукупність форм, методів, засобів створення, зберігання, використання, оброблення і передачі інформації. Аналізуються проблемні питання захисту (у тому числі патентного) інформаційних технологій. Обґрунтовується розмежування категорій бази даних і бази знань. Бази знань пропонується визначити як сукупність знань, систематизованих за допомогою інформаційної технології у формі, придатній до логічної і смислової обробки. Інформаційні технології і бази знань пропонується визнати об'єктами інновацій у сфері інформації.

Суттєвою вадою існуючої системи об'єктів прав інтелектуальної власності є відсутність належної правової охорони організаційних рішень (методів організаційної, господарської, підприємницької, управлінської діяльності). Такі об'єкти не отримали правової охорони, але опосередковано відносяться до раціоналізаторських пропозицій. Раціоналізаторську пропозицію пропонується вважати організаційною інновацією на рівні фірми. До маркетингових інновацій пропонується віднести такі об'єкти як промислові зразки (дизайни) і бренди. Бренд –

це комплексний об'єкт, який включає торговельну марку (комерційне найменування, географічне позначення), маркетингові знання (ноу-хау) щодо їх просування на ринок, репутацію фірми (гудвіл), надає конкурентні переваги і виражається у доданій вартості продукту.

Досліджуючи об'єкти інновацій у сфері творчості та шоу-бізнесу, дисертант демонструє, що творчі ідеї, а саме сценарні ідеї (незважаючи на відомий постулат авторського права, яке не захищає ідеї у творчості) активно використовуються на ринку розважальної продукції і лягають в основу цілої низки шоу-продуктів: телевізійних програм, серіалів, ігор, додатків для смартфонів тощо.

Стикаючись з внутрішніми проблемами самої системи прав інтелектуальної власності і невідповідністю останньої сучасним процесам інноваційного розвитку, дисертант підіймається на сходику вище й аналізує основні результати творчої, інтелектуальної діяльності на рівні нематеріальних благ. У першу чергу, увага приділяється знанням і технологіям. Пропонується класифікація знань на наукові (теоретичні і прикладні) та емпіричні/досвідні (професійні і традиційні). Вивчається категорія «традиційні знання», над захистом яких активно працює Всесвітня організація інтелектуальної власності. Пропонується включити в Главу 15 ЦК України «Нематеріальні блага» правові визначення основних результатів інтелектуальної творчої діяльності людини – знань і технологій. При цьому припускається, що технологія може виступати об'єктом цивільних прав (правовідносин) як опосередковано (через інші поіменовані у ЦК України об'єкти прав інтелектуальної власності), так і безпосередньо (на основі положень ч. 1 ст.ст. 418, 420 ЦК України та Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»). Вивчається можливість ноу-хау виступати об'єктом інновацій. В результаті надається розгорнута класифікація об'єктів інновацій.

Розділ 2 «Приватні і публічні елементи інноваційних відносин та способи їх взаємодії» складається з двох підрозділів, які розкривають суть і характер співіснування сфер публічного і приватного у системі інноваційних відносин.

У підрозділі 2.1 «Правове забезпечення розвитку інноваційних відносин» вивчаються соціально-економічна основа відносин в інноваційній сфері та проблеми їх правового регулювання. У роботі аналізуються відгуки правової доктрини на кожний етап інноваційного розвитку: доіндустріальний, індустріальний та постіндустріальний. Особлива увага приділяється соціальним, економічним і технологічним

викликам формування «суспільства знань», які зумовлюють формування права інновацій, або інноваційного права.

Аналізується нова соціо-гуманітарна парадигма інноваційного розвитку, що постає реакцією на виникнення глобальних проблем, з яким стикається людство у XXI столітті. Вона виражається у ідеї інтегрального суспільства, в якому публічні і приватні інтереси не протиставляються одні одним, а взаємодіють на партнерській основі. Адекватною тенденціям інноваційного розвитку, який продовжує базуватися на ринковій основі, але з посиленням соціальної складової інноваційних процесів, стає нова стратегія інноваційного розвитку - ринкова стратегія соціально відповідальної держави. Вона протиставляється стратегії децентралізованого регулювання у сфері R&D та інновацій (яка активно застосовувалася у політиці США і Великобританії) і стратегії активної участі держави в інноваційній сфері (характерної для Франції, Німеччини, Австрії, Іспанії та інших країн), і тому більше тяжіє до змішаної скандинавської моделі.

Оцінюючи український досвід правового регулювання інновацій, виділяються три періоди розвитку законодавства про інноваційну діяльність. Перший етап (з 1991-1999 рр.) характеризується відсутністю як спеціального законодавства в інноваційній сфері, так і інноваційної політики як такої. На другому етапі (1999-2010 рр.) в Концепції науково-технічного та інноваційного розвитку закладається необхідність балансу регуляторних і ринкових важелів в інноваційній сфері, але на практиці застосовуються традиційні підходи до державного регулювання інноваційної діяльності. Третій етап (2010-2014 рр.) характеризується як період сподівання на реформи, що фактично не відбулися. Неефективність українського законодавства про інноваційну діяльність постала результатом невідповідності обраної моделі правового регулювання інноваційних відносин правилам конкурентного ринку та інтересам його учасників.

Проблеми правової доктрини у забезпеченні сталого інноваційного розвитку полягають у тому, що юриспруденція в цій сфері виконує лише обслуговуючу роль, коментуючи чинні норми законодавства, але не пропонує узгоджену з економічною стратегією правову модель інноваційного розвитку. Україна не має усталених ринкових відносин в інноваційній сфері, а їх правове регулювання і досі базується на застарілій парадигмі науково-технічного прогресу, вектор якого завдається державою. Обираючи правову модель інноваційних відносин на майбутнє, необхідно чітко усвідомлювати, що основна

задача держави у науковій та інноваційній сфері є запуск ринкових механізмів її функціонування та максимально можливе переведення у приватну площину сфери, що традиційно опинилася у державному секторі та діяла за принципами радянської системи. Цей висновок кореспондується з висновком Керівництва Осло щодо інноваційних процесів у країнах, які розвиваються.

Підрозділ 2.2 «Система відносин в інноваційній сфері» присвячений дослідженню суб'єктного складу та характеру відносин всередині національної інноваційної системи (далі – НІС). Порівнюються моделі НІС у країнах з розвинутою ринковою економікою та пострадянських країнах. У даному дослідженні НІС пропонується розглядати через призму теорії «Потрійної спіралі» Г.Іцковича та Л.Лендесдорфа не як двовекторну систему відносин (вертикаль та горизонталь), а як складну багатосторонню систему зв'язків між суб'єктами публічного та приватного права з виникненням специфічних організаційних форм (інноваційних структур), що сприяють активізації досліджень та поширенню інновацій.

Потрійність системи полягає у наявності в ній трьох основних складових, без яких неможливо уявити інноваційний процес: держави (представленої органами державної влади), науки (представленої суб'єктами наукової діяльності) та бізнесу (яку уособлюють суб'єкти підприємницької діяльності). Відповідно, НІС запропоновано розглядати в тріаді інтересів: суспільства (які виражають суб'єкти наукової та науково-технічної діяльності), держави/територіальної громади (які реалізуються через суб'єктів публічного права) і приватних осіб (підприємців, творців).

Саме тому дисертант додержується позиції впровадження моделі «публічно-приватного», а не «державно-приватного» партнерства, де «публічне» розглядається як сполучення державного і суспільного. Це стосується і суб'єктного складу відносин, і інтересів, що в них реалізуються.

Галузева приналежність відносин в інноваційній сфері не є однозначною. Це обумовлено кількома причинами: по-перше, сферою відносин, яка може бути сферою реалізації публічного інтересу, а по-друге, змістом правовідносин, які не можуть бути кваліфіковані суто як приватні (цивільні). Система зв'язків всередині національної інноваційної системи є складнішою, аніж проста горизонталь чи вертикаль, відносини складаються «не лінійно, а по спіралі», висуваючи на перший план то державні, то приватні, то суспільні інтереси, які

гармонійно сполучаються і знаходяться у стані збалансованості. Якщо в традиційній моделі взаємин в інноваційній сфері можна провести чітке розмежування відносин з державного управління і приватних відносин, то в моделі «потрійної спіралі» розмежування відносин на публічні (вертикальні) і приватні (горизонтальні) взагалі недоречно.

Інноваційні відносини поєднують безпосереднє здійснення інноваційної діяльності та її організацію. Організаційні відносини, які складаються в інноваційній сфері, не мають характеру управління, що передбачає односторонній імперативний вплив, а набувають характеру координації спільної діяльності суб'єктів публічного і приватного права, спрямованої на вирішення єдиних цілей стосовно інновацій. Тим самим НІС виключає вертикальну ієрархію зв'язків, що утворюється між суб'єктами за принципом «влада - підкорення». У ринкових відносинах неможливо змусити суб'єктів приватного права генерувати інновації та ризикувати, впроваджуючи нові розробки в комерційний оборот.

ППП дозволяє реалізувати ідею представників господарського права, які намагалися побудувати вертикальні господарські відносини не на підкоренні однієї сторони іншій, а на взаємних зобов'язаннях, в принципі таких самих, які виникають у відносинах по горизонталі, коли кожна із сторін отримує і права, і обов'язки. Запропонована концепція ППП удосконалює цю ідею і здатна реалізувати її не на зустрічних зобов'язаннях, а на партнерських, побудованих на єдиній спрямованості публічних і приватних інтересів, яка втілюється у спільну мету – інноваційний розвиток країни. Внаслідок цього буде досягнуто збалансоване та гармонійне поєднання публічних і приватних інтересів, а також встановлена спільна відповідальність публічних і приватних партнерів за інноваційний розвиток.

У дослідженні порівнюються моделі: соціального партнерства (була реалізована у законодавстві про працю), ДПП (реалізована в однойменному законі про ДПП) та ППП в інноваційній сфері.

Розділ 3 «Правова модель публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері» присвячений характеристиці запропонованої моделі, формам і механізмам її впровадження.

У підрозділі 3.1 *«Теоретичні засади державно-приватного/публічно-приватного партнерства»* проведений аналіз витоків моделі «Public-Private Partnership» та її різних інтерпретацій в залежності від сфери застосування. Наводяться основні висновки за результатами впровадження ППП в інноваційній сфері у країнах ОЕСР, на підставі чого формується уявлення про ППП як про:

- відносини між публічними і приватними учасниками процесів наукових досліджень і розробок (де публічними партнерами виступають суб'єкти, що використовують кошти державних, федеральних та місцевих бюджетів, а приватними партнерами – будь-які організаційно-правові форми, що використовують приватні кошти);

- організаційне (інституціональне) об'єднання публічних і приватних фінансових, інфраструктурних та дослідницьких ресурсів, втілене у договірну або інституціональну (корпоративну) форму. Причому участь держави може бути визначальною, а може й ні, в залежності від мети і конкретного напрямку партнерства.

В моделі ППП держава стає в прямому сенсі «партнером» більше, ніж «регулятором», у тому розумінні, яке передбачає односторонній вплив. Тобто, держава виступає у відносинах ППП не як суб'єкт влади, а як рівноправний партнер, як підприємець, що готовий розділити ризики від інноваційної діяльності.

Модель ППП в інноваційній сфері порівнюється з моделлю ДПП у сфері інфраструктури і публічних послуг, яка має подвійні витoki з французьких (романських) концесійних відносин та англійської системи приватного фінансування об'єктів публічного значення. Ця модель обслуговує об'єкти виключно публічної/державної власності і може розглядатися як двочленна модель за участі суб'єктів державної влади (державних партнерів) та суб'єктів приватного підприємництва (приватних партнерів), де суспільство стає бенефіціаром, а його інтереси задовольняються опосередковано через підвищення якості публічних послуг. Тому термінологічно до цієї моделі може застосовуватися термін «державно-приватне партнерство».

Фактично модель ДПП у сфері інфраструктури і публічних послуг, але в значно урізаному вигляді, лягла в основу Закону України «Про державно-приватне партнерство 2010 р. Український закон значно звузив можливості застосування партнерства відносно світової практики: 1) щодо суб'єктивного складу; 2) щодо форми партнерства; 3) щодо права власності на об'єкт партнерства; 4) щодо сфери ППП. Доводиться, що закон про ДПП не може розглядатися як широка концепція (модель) партнерства, зокрема у інноваційній сфері.

На підставі аналізу законодавства США та європейських країн з потужною інноваційною політикою (Франції, Австрії, Бельгії, Данії, Фінляндії і Швеції) пропонується виділити напрями використання механізмів ППП у сфері науки та інновацій: 1) стратегічне співробітництво у сферах, критично важливих для держави;

2) забезпечення зв'язків науки і бізнесу з метою трансферу результатів наукових досліджень у ринкове середовище; 3) підтримка середнього та малого інноваційного бізнесу та альтернативний механізм фінансування інноваційних проєктів; 4) кластерноорієнтована регіональна політика.

Опрацювання доктринальних та законодавчих підходів до визначення ДПП/ППП дозволяє виділити три іпостасі партнерства. В першу чергу, PPP стає правовою моделлю гармонізації публічних і приватних інтересів в інноваційній сфері. З другого боку, перетворюючись на правову модель (форму), постає як самі правовідносини. І, нарешті, третя іпостась PPP – це безпосередньо конкретний договір або інституція (юридична особа або інша структура), тобто організаційно-інституціональна форма відносин.

Підрозділ 3.2 «Організаційно-інституціональна основа публічно-приватного партнерства в інноваційній сфері» розкриває можливі форми партнерської взаємодії між публічним і приватним партнером.

Загалом можна стверджувати, що виділені ознаки PPP: добровільний характер та вільна ініціатива партнерства; рівноправне положення партнерів у зобов'язальних відносинах; спільна мета партнерства; наявність спільних дій партнерів з організації інноваційної діяльності, та/або співінвестування фінансових, майнових та інтелектуальних цінностей як вкладів у рамках її здійснення; розподіл ризиків, витрат та прибутків (доходів) від спільної інноваційної діяльності в пропорціях згідно з встановленими домовленостями відповідають цивілістичній концепції партнерства (товариства), однією стороною якого виступає суб'єкт публічного права. Відносини партнерства можуть оформлюватися у договір або інституцію, яка виступає як окремий суб'єкт права.

Описуючи партнерські договори в інноваційній сфері як договори співтовариства, співробітництва, об'єднання інтересів сторін при здійсненні інноваційної діяльності, необхідно чітко усвідомлювати, що у таких договорах обидві сторони повинні прагнути успішної реалізації інновації з метою отримання прибутку. Цей прибуток має бути отриманий саме від реалізації інноваційного продукту – результату інноваційної діяльності.

До цивільно-правових договорів, де відносини будуються за принципом партнерської взаємодії, можна віднести: договори про спільну діяльність (просте товариство), а також такі спеціалізовані види, як договори про інноваційне співтовариство, про науково-технічну, виробничу, промислову та технологічну кооперацію, про спільні наукові

дослідження, про створення інноваційних кластерів. На відміну від договорів підрядного (на виконання НДДКР) та мінового типу (передачі науково-технічної або інноваційної продукції), які передбачають зустрічний характер зобов'язань сторін та протилежний характер їх інтересів, ліцензійні та франчайзингові договори також побудовані на співпраці сторін, прибуток яких є взаємозалежним.

Термін «інституціональна форма ППП» вживається у дисертації як альтернатива договірній. Виходячи з поняття «institutional», що склалося в міжнародній практиці як організаційно-правова форма (установи, корпорації, юридичної особи), його можна застосовувати до будь-якої організації, що реалізує свою правосуб'єктність у суспільних відносинах. В цьому розумінні інституціональну форму ППП слід розглядати як таку, що передбачає утворення нового суб'єкта права. Однак інноваційна діяльність може здійснюватися і з використанням інших правових інституцій, які не є у чистому вигляді юридичними особами, або є «відносними», «усіченими», квазі- юридичними особами, тобто не відповідають всім її (юридичної особи) ознакам.

Серед інституцій в інноваційній сфері, якими є суб'єкти інноваційної діяльності, суб'єкти інноваційної інфраструктури та суб'єкти державного регулювання у сфері інноваційної діяльності, можна виділити:

- такі, що засновуються як юридичні особи (підприємницькі (господарські) товариства, об'єднання підприємств за ГК України та холдинги тощо);

- і такі, що не передбачають організаційно-правову форму юридичної особи (пайовий інвестиційний фонд, у тому числі венчурний, технологічний парк, який діє на основі договору про спільну діяльність).

У підрозділі 3.3 «Юридичні механізми організації відносин у різних напрямках публічно-приватного партнерства» доводиться ефективність ППП як інструменту вирішення практичних задач в інноваційній сфері. Передусім це налагодження стратегічного партнерства між органами державної влади, суб'єктами приватного підприємництва і експертним науковим співтовариством при формуванні інноваційної політики, визначенні стратегії інноваційного розвитку та обранні пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Фактично пропонується змінити систему державного регулювання інноваційною діяльністю, відійти від ключової ролі держави в управлінні інноваційними процесами і запровадити приватні підходи корпоративного управління, які дозволять підключити до процесу

прийняття рішень всіх учасників НІС.

Це стосується прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку, обрання пріоритетів науково-технічного та інноваційного розвитку, які на даний момент є прерогативою державних органів та органів місцевого самоврядування. Для зміни ситуації варто залучати НАН України, національні галузеві академії наук, вищі навчальні заклади та наукові установи не просто для підготовки пропозицій щодо пріоритетних напрямів, а для безпосереднього вирішення питань інноваційного розвитку. Тим більш важливо залучати до цього процесу суб'єктів підприємницької діяльності, приватних інвесторів, які здійснюють інноваційну діяльність.

Виходячи із світового досвіду функціонування Technology Strategy Board у Великобританії, Haut conseil de la science et de la technologie у Франції, Experten Kommission Forschung und Innovation у ФРН, стратегічне партнерство пропонується реалізувати у вигляді створення колегіального позавідомчого органу (наприклад, Ради з технологічного та інноваційного розвитку) на державному та регіональному рівнях з функціями: визначення рамкової інноваційної політики; стратегічного прогнозування інноваційного розвитку; визначення пріоритетних напрямків наукових досліджень та інноваційної діяльності; розробки програм національного та регіонального рівня; планування державного та спільного фінансування у науково-технічній та інноваційній сферах. На органи виконавчої влади мають бути покладені задачі з реалізації рішень такого органу.

По кожному окремому пріоритетному напрямку науково-технічної та інноваційної діяльності доцільно створити технологічні платформи на кшталт European Technology Platforms, які зможуть у перспективі реалізуватися в ППП у будь-якій зручній для конкретного проекту організаційно-інституціональній формі.

Для налагодження ефективної взаємодії між суб'єктами наукової та підприємницької діяльності з метою покращення процесів комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок обґрунтовується необхідність створення наукових партнерств. Вивчення Керівництва Великобританії з впровадження механізмів наукового партнерства «Partnerships for Research and Innovation: Between Industry and Universities: a Guide to Better Practice» (2001 р.) приводить до висновку, що таке ППП може здійснюватися з метою: проведення спільних комплексних та міждисциплінарних досліджень; післядипломної освіти, підвищення кваліфікації кадрів; інноваційної

діяльності та трансферу технологій; створення інноваційної інфраструктури.

У відповідності із стандартами фінансової підтримки в ЄС наукове партнерство розділяється автором на:

1) некомерційне, яке відбувається на «доконкурентній» стадії проведення фундаментальних та прикладних досліджень, експериментальних розробок та не передбачає комерціалізації (використання) їх результатів з метою випуску інноваційної продукції;

2) комерційне, яке створюється на «конкурентній» стадії інноваційної діяльності (в рамках реалізації інноваційного проекту) на фінансові кошти приватних партнерів або з використанням часткового фінансування.

Пропонується закріпити на законодавчому рівні, що на доконкурентній стадії науково-дослідних робіт частка (вклад) державної наукової установи у вигляді бюджетних коштів не може перевищувати 50% статутного капіталу або спільного майна учасників партнерства. На доконкурентній стадії експериментальних розробок бюджетні кошти, використані як частка (вклад) не можуть перевищувати 25 % статутного капіталу або спільного майна учасників партнерства. У комерційному партнерстві державні наукові установи можуть використовувати як вклад до статутного капіталу (спільного майна учасників) партнерства права інтелектуальної власності, а також майно та кошти, що вони отримують з позабюджетних джерел, у т.ч. в результаті науково-технічної, інформаційної, зовнішньоекономічної діяльності, надання платних послуг, благодійних внесків і пожертвувань фізичних та юридичних осіб (у т.ч. із-за кордону), дарування та на інших підставах, не заборонених чинним законодавством України. При цьому для реалізації механізму наукового партнерства необхідно зняти заборону п. 3 ст. 86 ГК України на використання бюджетних коштів та майна, що знаходиться в оперативному управлінні для наукових установ та ВНЗ в рамках ППП.

При дослідженні механізмів запровадження ППП у фінансуванні інноваційної діяльності відмічається, що на даний момент законодавство України не передбачає можливостей спільного (публічно-приватного) фінансування інноваційних програм і проектів. Також не передбачено можливостей для створення наукових установ, вищих навчальних закладів на основі залучення майна різних форм власності, що є суттєвими перешкодами для розгортання ППП. Чинний Закон України «Про інноваційну діяльність» не врегулює венчурні механізми

фінансування інноваційної діяльності, які широко застосовуються у світовій практиці.

Міжнародний досвід демонструє, що венчурне інвестування може ефективно застосовуватися в партнерській формі розміщення капіталу, зокрема у формі обмеженого партнерства (limited partnership), найближчим аналогом якого в українському законодавстві є командитне товариство. Проте вимоги українського законодавства до командитного товариства роблять його непристосованим для венчурного фінансування. Не враховує світову практику функціонування венчурних фондів й українське законодавство про інститути спільного інвестування.

Партнерство у фінансуванні інноваційної діяльності має здійснюватися як спільна діяльність з прямого інвестування у формі розміщення капіталу в акції (частки) статутних капіталів господарських товариств, а також частки у спільному майні простих товариств, що здійснюють інноваційну діяльність з метою реалізації інноваційних проектів. При цьому може бути запроваджений державний фонд венчурного інвестування, як фонд фондів, що буде створювати венчурні фонди на основі ППП з державною долею до 49%. Такими фондами фондів є Російська венчурна компанія у РФ, Kazyna Capital Managment у Казахстані, «Yozma» в Ізраїлі, Innovation Investment Fund у Великобританії, OSEO у Франції тощо.

У дисертації доводиться доцільність запровадження ППП на регіональному рівні у вигляді інституцій, які створюються та функціонують за територіальним принципом collegium realia. Такими відомими міжнародній практиці структурами є інноваційні кластери. На основі підходів, які пропонуються концепцією ЄС «Concept of Clusters and Cluster Policies and Their Role for Competitiveness and Innovation» пропонується визначення інноваційних кластерів. Сполучення територіальної і функціональної ознак відрізняють інноваційні кластери від технологічних та наукових парків, що діють в Україні, і робить їх більш ефективними за рахунок розвитку саме тієї галузі або сфери технології, на якій спеціалізується даний регіон.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішена наукова проблема гармонізації публічних і приватних інтересів в інноваційній стратегії України та надані конкретні пропозиції з удосконалення законодавства у сфері інноваційної діяльності на основі впровадження моделі ППП.

1. ППП визначається як відносини, що складаються на інституціональній або договірній основі між державою та іншими суб'єктами публічного права (публічним партнером) і суб'єктами приватного права (приватним партнером) на фіксований або необмежений період часу, в яких обидві сторони спільно діють і співінвестують фінансові, майнові та інтелектуальні цінності в процесі здійснення інноваційної діяльності та/або її організації.

2. Публічним партнером в даній моделі ППП виступають: держава, інші носії публічної влади (територіальні громади) в особі органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права, в першу чергу, державні наукові установи і організації, державні та комунальні вищі навчальні заклади.

3. До приватних партнерів віднесено фізичних осіб (вчених, творців, підприємців) та юридичних осіб приватного права (підприємницькі та непідприємницькі товариства, фінансові установи, наукові та професійні громадські організації тощо).

4. Участь суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності повинна розглядатися як важлива складова партнерства в інноваційній сфері. Причому інтереси наукових організацій, передусім Національної та галузевих (із статусом національних) академій наук України, не можуть трактуватися як державні інтереси, незважаючи на те, що вони є державними науковими організаціями. Діяльність таких самоврядних організацій відповідно до законодавства та статутів спрямована на реалізацію інтересів суспільства, людства в отриманні нових та узагальненні наявних знань, на розвиток фундаментальної науки та її окремих напрямів, взаємної координації досліджень тощо. Громадські наукові організації приватного права також діють не стільки в інтересах окремих приватних осіб, скільки в інтересах тієї групи суспільства, яку вони представляють.

5. Публічні інтереси тлумачаться як такі, що включають у себе інтереси держави та інтереси суспільства, а приватні інтереси, зокрема, постають сумою інтересів окремих приватних осіб. Виходячи з цього, суспільний інтерес представляє собою гармонізований інтерес публічних і приватних партнерів і може кваліфікуватися як суспільна користь, соціальний ефект від здійснення партнерства в інноваційній сфері. Наявність соціального ефекту поряд з комерційним (отримання прибутку) є ознакою ППП у сфері інновацій.

6. Інтерес, що превалює у ППП, а саме державний, суспільний або приватний зумовлює відповідну ініціативу партнерства. Так,

публічно-приватне партнерство в інноваційній сфері може відбуватися за ініціативою:

1) держави (територіальної громади). Сюди можна віднести партнерство у традиційній сфері державних інтересів: у розробці та реалізації інноваційної стратегії і політики, у визначенні та реалізації пріоритетів інноваційного розвитку, у здійсненні інноваційних проєктів з метою розвитку критично важливих для держави (територіальної громади) технологій, у фінансуванні інноваційних програм державного та регіонального рівня, у здійсненні трансферу технологій з державного сектора у приватну сферу;

2) суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності для проведення спільних, комплексних, міждисциплінарних досліджень, підвищення рівня професійної підготовки кадрів та кваліфікації фахівців, комерціалізації результатів досліджень та трансферу технологій, створення інноваційної інфраструктури, зокрема наукових і технологічних парків, інноваційних та наукових центрів, інноваційних інкубаторів, кластерів тощо;

3) суб'єктів приватного підприємництва з метою зниження ризику від інноваційної діяльності, зокрема, при венчурному фінансуванні, а також у цілях виробництва конкурентоздатних товарів та послуг за рахунок впровадження нових технологій, створених у партнерстві з науковими організаціями.

7. На законодавчому рівні пропонується закріпити принципи ППП в інноваційній сфері: 1) добровільний характер та вільна ініціатива партнерства; 2) рівноправне положення партнерів у зобов'язальних відносинах; 3) спільна мета партнерства; 4) наявність вкладів партнерів у вигляді конкретних дій з організації інноваційної діяльності, або у вигляді співінвестування фінансових, майнових та інтелектуальних цінностей у рамках її здійснення; 5) розподіл ризиків, витрат та прибутків (доходів) від спільної інноваційної діяльності в пропорціях згідно з домовленостями.

8. Правова модель ППП в інноваційній сфері дозволить вирішити такі завдання стратегічного характеру:

- запровадити приватну ринкову основу взаємодії публічних і приватних партнерів в інноваційній сфері при збереженні соціальної функції держави в інноваційних правовідносинах;

- досягнути збалансованого врахування (гармонізації) публічних і приватних інтересів в межах національної інноваційної системи;

- підвищити рівень довіри суб'єктів інноваційної діяльності до держави (територіальної громади) та органів державної влади (органів місцевого самоврядування) за рахунок встановлення між ними зобов'язальних відносин та спільної відповідальності;
- активізувати комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок за рахунок встановлення партнерської взаємодії між суб'єктами наукової та підприємницької діяльності;
- підвищити ефективність інноваційної діяльності за рахунок поєднання соціального та комерційного ефекту від інноваційної діяльності;
- знизити ризики суб'єктів інноваційної діяльності завдяки їх розподілу між публічними і приватними партнерами;
- залучити приватні інвестиції та державну підтримку у реалізацію інноваційних проєктів.

9. Форми ППП розділяються на: інституціональні та договірні. Інституціональними партнерствами у сфері інновацій виступають юридичні особи або інші інноваційні структури, які характеризуються: організаційною структурою, ієрархією корпоративного управління та встановленими правилами діяльності. Інституціональні партнерства можуть набувати організаційно-правової форми підприємницьких (господарських) товариств, господарських об'єднань (об'єднань підприємств) за ГК України, холдингів, наукових і технологічних парків, венчурних фондів та інших утворень. Договірні партнерства можуть функціонувати на основі договорів, що мають характер спільної діяльності (простого товариства) та інших спеціальних видів договорів на партнерській основі: різних видів науково-технічної кооперації, ліцензійних договорів, договорів комерційної концесії (франчайзингу), передачі ноу-хау та інших.

10. В залежності від мети партнерства виділяється: комерційне партнерство з метою отримання прибутку (доходу), що здійснюється на конкурентній стадії інноваційного процесу, та некомерційне партнерство передусім для досягнення непідприємницьких цілей (проведення, координації та організації досліджень тощо), яке відбувається на доконкурентній стадії інноваційного процесу.

11. Диференціюються рівні партнерської взаємодії в межах національних, регіональних і субрегіональних інноваційних систем. Партнерства на національному рівні охоплюють територіальні межі всієї держави, регіональні відбуваються в межах певної територіальної одиниці (міста, області). Субрегіональні утворюються в окремих

інноваційних кластерах, межі яких можуть не співпадати з межами певної територіальної одиниці, бути меншими або більшими відносно останніх. Партнерство може і виходити за межі національної інноваційної системи та відбуватися для її інтеграції у європейську чи світову інноваційні системи, або здійснюватися для налагодження партнерських відносин з зарубіжними країнами. У такому випадку воно трактується як міжнародне.

12. ППП може відбуватися безстроково впродовж тривалого необмеженого періоду часу, наприклад, при стратегічному партнерстві, або на строковій основі з при реалізації інноваційного проекту.

13. ППП в інноваційній сфері може розрізняється за такими напрямками: 1) стратегічне партнерство; 2) наукове партнерство; 3) партнерство у фінансуванні інноваційної діяльності; 4) партнерство у створенні інноваційних структур (кластерів).

14. Стратегічне партнерство може бути реалізовано у вигляді: 1) колегіального позавідомчого органу державної влади та органу місцевого самоврядування (наприклад, Ради з наукового, технологічного та інноваційного розвитку) з функціями стратегічного форсайту (передбачення) на державному та регіональному рівнях; 2) технологічних платформ за окремими пріоритетними напрямками наукової та інноваційної діяльності.

15. Наукове партнерство між суб'єктами наукової та підприємницької діяльності з метою орієнтації досліджень на ринковий попит та реальні потреби виробництва розділяється на: 1) некомерційне партнерство, яке відбувається з використанням бюджетних коштів на доконкурентній стадії проведення наукових досліджень і розробок, що не передбачає комерціалізації їх результатів; 2) комерційне партнерство на конкурентній стадії інноваційної діяльності, яке здійснюється на фінансові кошти приватних партнерів або з використанням часткового фінансування.

16. Партнерство у фінансуванні інноваційної діяльності, зокрема венчурному, повинно бути запроваджено у вигляді спільної діяльності з прямого інвестування у формі приватного розміщення капіталу у акції (частки) статутних капіталів господарських товариств, а також частки у спільному майні простих товариств, що здійснюють інноваційну діяльність з метою реалізації інноваційних проектів та залучення приватних інвестицій в інноваційну сферу.

17. Механізм державної підтримки інноваційних кластерів як форми ППП з поєднанням регіонального та функціонального принципу

створення може бути реалізований або через пільговий режим оподаткування, шляхом встановлення відповідних норм у главу 1 розділу XIV «Спеціальні податкові режими» Податкового кодексу України, або через пряму фінансову (або іншу майнову) участь у спільній діяльності в межах кластеру (кластерної організації).

18. Запровадження ППП потребує внесення змін до глави 9 ЦК «Правові форми участі держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних відносинах» України шляхом доповнення ст.ст. 167, 168, 169 ЦК України пунктом 4, де пропонується визнати безпосередню можливість вказаних публічно-правових утворень укладати цивільно-правові договори, зокрема про спільну діяльність.

19. ППП в інноваційній сфері пропонується реалізувати у Законі України «Про інноваційну діяльність» (відповідний проект нової редакції розділу V підготовлений дисертантом і міститься у додатках).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Симсон О. Э. Инвестиционные и инновационные правоотношения: Перспективы развития публичной и частной сфер : [монографія] / О. Э. Симсон ; Акад. прав. наук Украины, НИИ интеллектуал. собственности. – Киев : Ін Юре, 2005. – 416 с.

2. Сімсон О. Е. Інноваційне і креативне право: Право знань і творчості : [монографія] / О. Е. Сімсон. – Київ : Ін Юре, 2006. – 264 с.

3. Економіко-правові теоретичні та практичні аспекти переходу економіки України на інноваційну модель розвитку : монографія / Акад. прав. наук, НДІ інтелектуал. власності. – Київ, 2010. – 416 с.

4. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. – Київ : Фенікс, 2011. – Т. 2 : Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок, інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. – 352 с.

5. Сімсон О. Е. Правова модель приватно-публічного партнерства в інноваційній сфері : монографія / О. Е. Сімсон ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Харків : Право, 2013. – 448 с.

6. Правове регулювання некомерційних організацій в Україні : монографія / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого» ; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків : Право, 2013. – 480 с.

Наукові статті у міжнародних виданнях:

7. Сімсон О. Е. Правові проблеми комерціалізації результатів досліджень та розробок в Україні / О. Е. Сімсон // Сборник научных трудов SWorld. – Иваново, 2013. – Вып. 3, т. 32. – С. 3–9. (Цит: 313 – 1119). Входит в международную наукометрическую базу РИНЦ SCIENCE INDEX).

8. Симсон О. Э. Публично-частное партнерство – правовое явление XXI века / О. Э. Симсон // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов (г. Курск, Российская Федерация). – 2013. – № 11. – С. 108–115.

9. Симсон О.Е. Роль законодательства развивающихся стран в обеспечении инновационного развития / О.Е.Симсон // *Legea si viata* : междунар. науч.-практ. прав. журн. (г. Кишинев, Республика Молдова). – 2013. – № 12/3. – С. 185–189.

10. Симсон О. Правовая природа отношений в инновационной и научно-технической сфере / О. Симсон // *Legea si viata* : междунар. науч.-практ. прав. журн. (г. Кишинев, Республика Молдова). – 2014. – № 2/3. – С. 141–145.

11. Simson O. Legal and institutional aspects of Private-Public Partnership (PPP) in infrastructure and innovation within triple helix cooperation model / O. Simson // *British Journal of Science, Education and Culture*. – London, 2014. – № 1 (5), January-June, vol. II. – Pp. 310–319.

Наукові статті у вітчизняних фахових виданнях:

12. Симсон О. Правовая квалификация инновационной деятельности / О. Симсон // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 8. – С. 3–6.

13. Симсон О. Пути совершенствования государственно-правового регулирования инновационной деятельности в Украине / О. Симсон // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 11. – С. 110–113.

14. Симсон О. Анализ эффективности форм коммерческой передачи новых технологий / О. Симсон // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 12. – С. 7–10.

15. Симсон О. Э. Проблемы формирования и функционирования инфраструктуры инновационной деятельности / О. Э. Симсон // Проблеми законності : республік. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2005. – Вип. 73. – С. 102–110.

16. Симсон О. Э. Специальный режим реализации договоров инвестиционного характера / О. Э. Симсон // Проблеми законності :

республік. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2005. – Вип. 74. – С. 32–40.

17. Святоцької О. Деякі завдання інноваційного розвитку України та механізми їх розв'язання (правовий аспект) / О. Святоцький, О. Сімсон // Право України. – 2005. – № 12. – С. 7–9.

18. Сімсон О. Е. Створення та діяльність технологічних парків в Україні та за її межами: порівняльно-правовий аналіз / О. Е. Сімсон // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 12. – С. 74–78.

19. Сімсон О. Э. Мировой опыт передачи технологий из государственного сектора в рыночную среду: правовой аспект / О. Э. Сімсон // Проблемы законности : республік. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2006. – Вип. 78. – С. 48–58.

20. Сімсон О. Э. Правовой анализ приватизации государственного научно-технического сектора в Украине / О. Э. Сімсон // Проблемы законности : республік. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2006. – Вип. 79. – С. 70–79.

21. Сімсон О. Э. Налоговое стимулирование интеллектуальной сферы как часть инновационной политики государства / О. Э. Сімсон // Проблемы законности : республік. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2006. – Вип. 81. – С. 66–76.

22. Сімсон О. Правові проблеми функціонування спеціального режиму на території технопарків України / О. Сімсон // Право України. – 2006. – № 1. – С. 85–89.

23. Святоцький О. Реформування відносин власності у інтелектуальній сфері: правові проблеми / О. Святоцький, О. Сімсон // Право України. – 2006. – № 2. – С. 58–61.

24. Сімсон О. Некоторые аспекты государственного финансирования инновационной деятельности / О. Сімсон // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 2. – С. 145–149.

25. Сімсон О. Новая редакция закона о технопарках: проблемы и перспективы / О. Сімсон // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 5. – С. 11–17.

26. Сімсон О. Е. Идеи и бренды как инновации в бизнесе / О. Е. Сімсон // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 1. – С. 65–73.

27. Сімсон О. Е. Инновации в сфере творчества и шоу-бизнесу / О. Е. Сімсон // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2006. – № 6. – С. 39–46.

28. Сімсон О. Е. Инновационное право как заповука сталого інноваційного розвитку України / О. Е. Сімсон // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 4. – С. 81–86.

29. Сімсон О. Е. Інноваційні правовідносини. Проблема ідентифікації та класифікації / О. Е. Сімсон // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 5. – С. 98–104.

30. Сімсон О. Е. Реалізація моделі державно-приватного партнерства в інноваційній стратегії України / О. Е. Сімсон // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 6. – С. 70–77.

31. Сімсон О. Е. Теорії походження інновацій у контексті економіки знань / О. Е. Сімсон // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 4. – С. 72–79.

32. Сімсон О. Е. Генеза інноваційних теорій у контексті загального суспільно-історичного розвитку / О. Е. Сімсон // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 5. – С. 65–71.

33. Сімсон О. Е. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері / О. Е. Сімсон // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. – Харків, 2011. – № 4. – С. 222–230.

34. Сімсон О. Е. Правова природа відносин державно-приватного партнерства в інноваційній сфері / О. Е. Сімсон // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. – Харків, 2012. – № 1. – С. 233–241.

Наукові праці у інших виданнях:

35. Сімсон О. Правовий аналіз поняття технології / О. Сімсон // Питання інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Київ, 2006. – Вип. 4. – С. 354–374.

36. Сімсон О. Е. Об'єкт інноваційної діяльності і об'єкт інтелектуальної власності. Зв'язок і межі стикання / О. Е. Сімсон // Питання інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Київ, 2007. – Вип. 5. – С. 265–279.

37. Сімсон О. Е. Інновації: сутність, ознаки і класифікація / О. Е. Сімсон // Питання інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Київ, 2010. – Вип. 8. – С. 264–285.

38. Сімсон О. Е. Механізми державно-приватного партнерства (ДПП) в контексті реалізації політики розвинутих країн у сфері R&D та інновацій / О. Е. Сімсон // Питання інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Київ, 2011. – Вип. 9. – С. 259–274.

39. Сімсон О. Е. Інноваційні партнерства на регіональному рівні (інноваційні кластери) / О. Е. Сімсон // Питання інтелектуальної власності : зб. наук. пр. – Київ, 2012. – Вип. 10. – С. 250–264.

40. Мазур О. А. Анализ юридических и организационно-финансовых условий хозяйственной деятельности НАН Украины /

О. А. Мазур, О. Э. Симсон // Проблемы совершенствования организации и финансирования научно-технической и инновационной деятельности НАНУ и ИЭС им. Е. О. Патона (2012–2013 гг.). – Киев, 2014. – С. 36–39.

Матеріали наукових конференцій:

41. Симсон О. Э. Основные направления развития публичных и частных инновационных правоотношений в Украине / О. Э. Симсон // Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора : сб. науч. тр. – Донецк, 2005. – С. 274–279.

42. Симсон О. Э. Инновационная деятельность в контексте Хозяйственного и Гражданского кодексов Украины / О. Э. Симсон // Реалізація чинних Цивільного та Господарського кодексів України: проблеми та перспективи : зб. наук. пр. (за матеріалами наук.-практ. конф., м. Київ, 24 листоп. 2005 р.). – Київ, 2006. – С. 254–257.

43. Симсон О. Э. Перспективы и особенности формирования венчурного бизнеса в Украине / О. Э. Симсон // Інноваційний розвиток України: наукове, економічне та правове забезпечення : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., 27–28 жовт. 2006 р. – Харків, 2007. – С. 497–501.

44. Симсон О. Е. Актуальність формування інноваційного права в Україні / О. Е. Симсон // Проблеми підготовки фахівців з питань інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні : матеріали X Всеукр. наук.-метод. конф. – Київ, 2010. – С. 288–293.

45. Симсон О. Е. Проблеми правового регулювання інновацій в Україні / О. Е. Симсон // Актуальні проблеми модернізації інноваційного законодавства України : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 28 жовт. 2010 р. – Харків, 2010. – С. 34–36.

46. Симсон О. Е. Актуальні питання співвідношення інновацій та об'єктів інтелектуальної власності у контексті економіки знань / О. Е. Симсон // Охорона прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі: політика, законодавство, практика : матеріали Міжнар. конф. (м. Київ, 15–16 черв. 2011 р.). – Київ, 2011. – С. 372–378.

47. Симсон О. Е. Державно-приватне партнерство як пріоритетний механізм реалізації сучасної інноваційної політики України / О. Е. Симсон // Матеріали Міжнародного симпозиуму «Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення» : (XXIV Київ. міжнар. симп. з наукознавства та наук.-технолог. прогнозування),

м. Київ, 2–3 черв. 2011 р. – Київ, 2011. – С. 87–91.

48. Сімсон О. Е. Нові приватноправові підходи до правового розуміння інновацій / О. Е. Сімсон // Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки : зб. наук. ст. по матеріалам доп. на IV Міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 листоп. 2012 р. – Київ, 2012. – С. 301–306.

49. Сімсон О. Е. Інновації як об'єкт цивільних прав (правовідносин) / О. Е. Сімсон // Сучасні проблеми цивілістики : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова, м. Харків, 21 груд. 2012 р. – Харків, 2013. – С. 62–67.

50. Сімсон О. Э. Проблема гражданско-правового регулювання знань в постіндустріальному обществі / О. Э. Сімсон // Право інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства : VI щоріч. читання з актуал. проблем права інтелектуал. власності та інформ. відносин, присвяч. пам'яті проф. О. А. Підпригори, м. Київ, 22 берез. 2012 р. – Київ, 2013. – С. 208–213.

51. Сімсон О. Е. Партнерство між державними науковими установами і підприємствами приватного сектору в процесі комерціалізації результатів досліджень і розробок / О. Е. Сімсон // Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки : зб. наук. ст. по матеріалам доп. на V Міжнар. наук.-практ. конф., 11–13 листоп. 2013 р. – Київ, 2013. – С. 261–267.

52. Сімсон О. Е. Технологія як об'єкт права інтелектуальної власності / О. Е. Сімсон // Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 91-річчю з дня народж. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Маслова, Харків, 15 лют. 2013 р. – Харків, 2013. – С. 188–192.

53. Сімсон О. Е. Партнерство як запорука розвитку освіти, науки та інновацій у проєкті нового закону «Про вищу освіту» / О. Е. Сімсон // Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні : зб. наук. ст. по матеріалам доп. на XIV наук.-практ. конф., м. Київ, 29–30 квіт. 2014 р. – Київ, 2014. – С. 268–273.

АНОТАЦІЇ

Сімсон О.Е. Правова модель державно-приватного партнерства як інструмент гармонізації публічних і приватних інтересів в інноваційній стратегії України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальностями 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право і 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертацію присвячено актуальним питанням налагодження партнерських відносин між суб'єктами приватного і публічного права в інноваційній сфері. Аналізується характер приватних і публічних інтересів, що реалізуються в інноваційних відносинах, досліджується можливість їх гармонізації за допомогою механізмів публічно-приватного партнерства. Оцінюються варіанти встановлення зобов'язальних та корпоративних відносин, у яких суб'єкти публічного і приватного права перетворюються на партнерів, а їх інтереси отримують не зустрічне, а єдине спрямування на досягнення спільної мети інноваційного розвитку. Розширюється уявлення про публічних партнерів відносно існуючого у чинному законодавстві України. До публічних партнерів запропоновано включати, крім держави Україна та інших публічно-правових утворень, юридичні особи публічного права, а саме: державні наукові установи та організації та вищі навчальні заклади державної та комунальної форми власності. Публічні інтереси розглядаються як сукупність не тільки державних, а й соціальних інтересів. Доводиться необхідність застосування саме терміна «публічне приватне партнерство», а не «державно-приватне партнерство». Розглядаються напрямки партнерської взаємодії в інноваційній сфері: стратегічне партнерство, наукове партнерство, партнерство у фінансуванні інновацій, регіональне партнерство та інноваційні кластери.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, державно-приватне партнерство, правова модель, національна інноваційна система, публічні і приватні інтереси, інноваційна стратегія, інноваційна сфера, інноваційні відносини, інновації, види інновацій, стратегічне партнерство, наукове партнерство, партнерство у фінансуванні, регіональне партнерство, інноваційні кластери.

Симсон О.Е. Правовая модель государственно-частного партнерства как инструмент гармонизации публичных и частных интересов в инновационной стратегии Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальностям 12.00.04 - хозяйственное право; хозяйственно-процессуальное право и 12.00.03 - гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. - Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертация посвящена актуальным вопросам налаживания партнерских отношений между субъектами частного и публичного права в инновационной сфере. Анализируется характер частных и публичных интересов, реализуемых в инновационных отношениях, исследуется возможность их гармонизации с помощью механизмов публично-частного партнерства. Оцениваются варианты установления обязательственных и корпоративных отношений, в которых субъекты публичного и частного права превращаются в партнеров, а их интересы получают не встречное, а единое направление на достижение общей цели инновационного развития. Расширяется представление о публичных партнерах относительно существующего в действующем законодательстве Украины. К публичным партнерам предлагается отнести, кроме государства Украина и других публично-правовых образований, юридические лица публичного права, а именно: государственные научные учреждения и организации, высшие учебные заведения государственной и коммунальной формы собственности. Публичные интересы рассматриваются как совокупность не только государственных, но и социальных интересов. Доказывается необходимость применения термина «публично-частное партнерство», а не «государственно-частное партнерство».

Правовая модель публично-частного изучается как инструмент налаживания эффективного взаимодействия между государственными, научными и предпринимательскими институциями внутри национальной инновационной системы как в отношениях по осуществлению инновационной деятельности, так и по ее организации. Рассматриваются направления партнерского взаимодействия в инновационной сфере: стратегическое партнерство, научное партнерство, партнерство в финансировании инноваций, региональное

партнерство и инновационные кластеры.

Определяются частноправовые подходы к пониманию категорий инновации, инновационной деятельности, соответствующие международным стандартам. Описывается широкий круг инноваций, образующий инновационную сферу, в том числе в таких нетехнических областях, как информация, маркетинг и организация бизнеса, творчество, шоу-бизнес и другие. Исследуется правовая природа, сущность и методология отношений в инновационной сфере, их субъектно-объектный состав и формы осуществления. Предлагается правовая характеристика и классификация договоров в инновационной сфере, раскрывается правовой статус специальных субъектов инновационной деятельности.

Ключевые слова: публично-частное партнерство, государственно-частное партнерство, правовая модель, национальная инновационная система, публичные и частные интересы, инновационная стратегия, инновационная сфера, инновационные отношения, инновации, виды инноваций, стратегическое партнерство, научное партнерство, партнерство в финансировании, региональное партнерство, инновационные кластеры.

Simson O. E. The legal model of Public-Private Partnership as an instrument of harmonization of public and private interests in the innovation strategy of Ukraine. – The manuscript.

Dissertation thesis for the scientific degree Doctor of Law majoring in the following specialties: 12.00.04 - economic law; economic and procedural law and 12.00.03 - Civil Law and Civil Procedure; family law; international private law. - Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The present thesis is devoted to topical issues of establishing partnership between the subjects of private and public law in the innovation sphere. It is analyzed the character of private and public interests, implemented in innovative relations, and examined the potential of their harmonization by means of public-private partnership. Here are evaluated the variants of establishing binding and corporate relations, in which public and private subjects are converted into partners, and their interests get not an opposite but a single focus on the achieving of the common goal of innovation development. It is also expanded the idea of public partners with

respect to existing one in the current legislation of Ukraine, therefore to public partners are included not only the State of Ukraine and other legal public formations but also legal entities of public law, such as state scientific institutions and organizations as well as institutions of higher education of state and communal property. Public interests are treated as a set of not only state but also social interests. It is proved the necessity to apply precisely the term «public-private partnership», rather than «state-private partnership».

The legal public-private model is studied as an instrument of establishing effective interaction between state, scientific and business institutions within the national innovation system both in relations pertaining to innovation activities' implementation, and their organization. Directions of partner interaction in the innovation sphere are reviewed: strategic partnership, partnership for research and innovation, partnership for the innovations' financing, regional partnership and innovation clusters.

In the thesis there are determined the private law approaches to the apprehension of the category of innovation, innovation activities, which meet international standards. It is described a wide range of innovations that forms the innovation sphere, including such non-technical areas as information, marketing and organization of business, art and show business, and others. Here are examined the legal nature, essence and methodology of relations in the innovation sphere, their subject-object structure and forms of implementation. The legal description and classification of contracts in the innovation sphere are provided, the legal status of specialized subjects of innovation activities is revealed.

Keywords: public-private partnership, legal model, national innovation system, public and private interests, innovation strategy, innovation sphere, innovation relations, innovations, types of innovations, strategic partnership, partnership for research and innovation, partnership in the financing, regional partnership, innovation clusters.